

Archiwum Historii Mówionej Domu Spotkań z Historią i Ośrodka KARTA

Archiwum Historii Mówionej Domu Spotkań z Historią i Ośrodka KARTA to największy w Polsce zbiór relacji świadków historii XX wieku. Liczy blisko 5900 wywiadów biograficznych nagranych w technice audio lub wideo, zdigitalizowanych, opracowanych archiwalnie i udostępnianych w Czytelni Multimedialnej Domu Spotkań z Historią oraz w Internecie

- czytamy na stronie internetowej pod adresem <https://audiohistoria.pl> (wszystkie cytaty w tekście pochodzą z - <https://audiohistoria.pl/o-nas> – dostęp 26.05.2019).

Z informacji zawartych w zakładce „O nas” dowiadujemy się, że archiwum jest efektem współpracy Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią, który na pewnym etapie włączył się do działania programu „Historia Mówiona” Ośrodka KARTA, tworzy zbiór AHM i pozyskuje nowe relacje a także popularyzuje zgromadzone świadectwa. Również w zakładce „O nas”, pod komunikatywnymi hasłami „Co jest w archiwum?”, „Baza archiwalna”, „AHM i edukacja”, „Jak korzystać z naszych zbiorów?” oraz „Kontakt”, można znaleźć podstawowe informacje, mające ułatwić znalezienie poszukiwanych danych. „Co jest w archiwum?” określa zakres czasowo-tematyczny zasobów AHM, w którym znajdują się

wspomnienia dotyczące okresu międzywojennego, II wojny światowej, pierwszych lat po wojnie, stalinizmu, Peerelu i okresu przełomu. Do Archiwum na bieżąco trafiają efekty wszystkich projektów historii mówionej realizowanych przez zespół i współpracowników Domu Spotkań z Historią oraz Ośrodka KARTA, a także rozproszone nagrania dźwiękowe (w tym na nośnikach analogowych), wykonane w celach badawczych czy dziennikarskich – prezentujemy je w zakładce ZBIORY. Obok relacji gromadzimy także towarzyszące im zdjęcia (około 32 000) oraz dokumenty.

„Baza archiwalna” reklamuje serwis relacjebiograficzne.pl, jako pierwszego w Polsce, który udostępnia

pełne relacje audio i wideo, opracowane i połączone z transkrypcjami – dotąd jest ich ok.180.

„Baza archiwalna” określa także zawartość zakładki PROJEKTY, gdzie

znaleźć można wszystkie przygotowane wcześniej prezentacje tematyczne głównych projektów realizowanych przez program Historia Mówiona Ośrodka KARTA oraz informacje o publikacjach zrealizowanych przez AHM.

A „Jak skorzystać z naszych zbiorów” dodatkowo instruuje:

[...] w serwisie www.relacjebiograficzne.pl stopniowo udostępniamy online kolejne, pełne, wielogodzinne relacje z AHM oraz zbiory fotograficzne naszych rozmówców. Nagrania są połączone z transkrypcjami, które można przeszukiwać dzięki naszej autorskiej aplikacji. Korzystanie z serwisu wymaga tylko bezpłatnej rejestracji - zapraszamy!

Po wpisaniu w zamieszczoną na stronie AHM wyszukiwarkę hasła „obóz przy ulicy Przemysłowej”, wynik wyszukiwania wyniósł „0” nagrań. Identyczny rezultat przyniosły poszukiwania przy użyciu funkcji zaawansowanego wyszukiwania. Sukcesem zakończyły się przy zastosowaniu frazy „Przemysłowej”. Z 27 odnalezionych nagrań, w których opisie znajdował się ww. wyraz, 7 dotyczyło obozu przy ulicy Przemysłowej. Ich bohaterami są: Jan Rotuski (AHM_V_0047 oraz AHM_0527), Jan Kuczyński (AHM_V_0044 oraz AHM_0521), Tadeusz Wlazło (AHM_0590), Zofia Kuśmierk (AHM_0589), Genowefa Kowalczyk (AHM_0546). W przypadku Rotuskiego i Kuczyńskiego podwójne sygnatury nagrań odpowiadają nagraniom audio i wideo. W pozostałych przypadkach mamy do czynienia jedynie z nagraniami audio. Nagraniom audio Wlazło i Kowalczyk towarzyszą zdjęcia z planu nagrania. 4 z wywiadów zostały przeprowadzone w Łodzi, 1 w Krakowie. Wszystkie - w 2007 roku, w ramach projektu „Zapomniane obozy nazistowskie”.

Z opisu zamieszczonego w zakładce „Zbiory” dowiadujemy się, że zbiór „Zapomniane obozy nazistowskie” prezentuje

osoby nagrane przez program Historia Mówiona Ośrodka KARTA w ramach projektu "Zapomniane obozy nazistowskie". Projekt ten, finansowany przez Komisję Europejską, dokumentuje losy byłych więźniów niewielkich obozów nazistowskich z okresu II wojny światowej rozsypanych na terenie obecnej Polski. Od

listopada 2006 do października 2007 nagraliśmy ponad 80 relacji (w tym 15 wideo).

Na terenie obejmującym obszar dzisiejszej Polski istniało ponad 200 nazistowskich obozów - podobozów koncentracyjnych, obozów przejściowych, karnych, obozów pracy. Większość tych miejsc właściwie nie funkcjonuje w świadomości społecznej, nawet okolicznych mieszkańców - wiedzą o nich jedynie znawcy tematu, lokalni historycy. Tylko na terenie kilku największych byłych obozów koncentracyjnych - Auschwitz, Majdanka, Stutthofu, Gross-Rosen - są muzea i miejsca pamięci, gdzie zbiera się relacje byłych więźniów i inną dokumentację. Miejsca, w których znajdowały się mniejsze obozy, oznaczone są co najwyżej pamiątkowymi tablicami lub pomnikami, często jednak nie ma tam nawet i tych niewielkich śladów upamiętnienia. Nie jest tam prowadzona żadna praca dokumentacyjno-edukacyjna.

Projekt, który prezentujemy, stara się przywrócić pamięć tych miejsc, łączy historię obozów z losami ich więźniów. Dotarliśmy do osób, które nigdy wcześniej nie mogły opowiedzieć o swoich tragicznych wojennych losach.

W projekcie nagrane zostały relacje opisujące historie z ponad 40 takich miejsc: obozów przesiedleńczych, obozów dla małoletnich, "Polenlagrów", podobozów będących filiami dużych obozów koncentracyjnych Gross Rosen, Auschwitz, Stutthof, obozów karno-śledczych oraz obozów pracy. Rozmawialiśmy także z osobami żyjącymi w bliskim otoczeniu byłych obozów i pamiętającymi je z czasów, gdy funkcjonowały.

W portalu Audiohistoria.pl znajduje się wybór fragmentów z zarejestrowanych wspomnień (także pod postacią multimedialnej prezentacji www.obozynazistowskie.pl, całe nagrania są dostępne w Czytelni Domu Spotkań z Historią).

Powyżej zacytowany opis jest jedyną dostępną dokumentacją projektu. Niestety przywoływana powyżej multimedialna prezentacja www.obozynazistowskie.pl nie zachowała się, a osoby związane z projektem dysponowały jedynie szczątkową wiedzą na jego temat. Nie udało się uzyskać odpowiedzi na pytanie, jakie obozy dla dzieci, obok obozu przy Przemysłowej, były przedmiotem zainteresowania wykonawców projektu. W wyborze konkretnych rozmówców pomogły organizacje kombatanckie (najprawdopodobniej nie bazowano w tym zakresie na szerszych materiałach źródłowych).

Dodatkowo - serwis relacjebiograficzne.pl udostępnia pełną transkrypcję wywiadu z Genowefą Kowalczyk, wraz z możliwością wyszukiwania interesujących/poszukiwanych fraz.

Dodatkowej weryfikacji wymaga jedna z relacji odnaleziona w zbiorze „Zapomniani świadkowie XX wieku” (AHM_0085). Jak czytamy na stronie „Zapomniani świadkowie XX wieku” jest najważniejszym projektem z ostatnich lat, wciąż rozwijanym,

Wiodącym projektem AHM są "Zapomniani świadkowie XX wieku", w ramach którego od kilku lat nagrywamy relacje biograficzne przedstawicieli najstarszej generacji. Staramy się udokumentować losy odchodzącego pokolenia świadków okresu międzywojennego i II wojny światowej - osób, które doświadczyły obu totalitaryzmów XX wieku oraz pierwszych dekad po II wojnie. Są wśród nich byli więźniowie nazistowskich obozów, sowieckich lagrów i więzień stalinowskich, robotnicy przymusowi na rzecz III Rzeszy, wiekowi mieszkańcy Warszawy, Krakowa i byli mieszkańcy Kresów Wschodnich II RP, Polacy deportowani na Syberię, żołnierze AK, polscy Żydzi ocaleni z Holokaustu i osoby, które pomagały im przetrwać, ofiary czystek etnicznych i wysiedleń, przedstawiciele mniejszości narodowych oraz mieszkańcy pogranicza, reprezentanci różnych środowisk (m.in. ziemiaństwo i arystokracja) oraz zawodów. Nie trzeba być bohaterem znaczących wydarzeń historycznych, aby mieć do opowiedzenia pasjonującą historię. Wystarczyło być świadkiem tych czasów i opowiedzieć nam o tym, co zostało zapamiętane. Wszystkie te relacje tworzą niezwykle ważny społecznie i naukowo zbiór losów pokolenia, które teraz odchodzi. Do jego przedstawicieli mamy jeszcze szansę dotrzeć i utrwalić ich osobiste historie, bez których nie sposób zrozumieć mechanizmów i procesów historii XX wieku. "Zapomniani świadkowie XX wieku" to projekt otwarty, z założenia obejmujący losy "zwykłych ludzi". Wciąż pozyskujemy nowe kontakty do starszych osób, które mogą nam opowiedzieć swoją historię; szukamy ich, ale także one same się do nas zgłaszają lub rodzina/znajomi przekazują nam informacje o nich. Nagraniom towarzyszy z reguły bogata ikonografia z rodzinnych archiwów. Skanujemy i opisujemy zdjęcia i dokumenty, dołączając je do opracowanej i zarchiwizowanej relacji.

W ramach kwerendy przeprowadzonej w 2020 roku dodatkowo odnaleziono dwa nagrania - https://audiohistoria.pl/nagranie/729-ahm_0505 oraz https://audiohistoria.pl/nagranie/726-ahm_0502 - wymagają dodatkowej weryfikacji.

(opracowanie jest częścią dokumentacji zbieranej przez Urszulę Sochacką do artykułu na temat działań archiwów jako formy upowszechniania wiedzy i upamiętniania ofiar, w kontekście pamięci o niemieckim nazistowskim obozie dla dzieci i młodzieży przy ulicy Przemysłowej w Łodzi – cały artykuł zostanie opublikowany w 2021 roku)